Iulia Mărgărit

O EXPRESIE DIN VOCABULARUL OCUPAȚIONAL AL FEMEILOR: *A AVEA DE FURCĂ*

Expresia anunțată în titlu, *a avea de furcă* „a avea de tors”, am reconstituit-o prin antonomie, pe baza variantei *a nu avea de furcă* „a fi cu desăvârşire sărac”, dar cu un sens secund, evident, în raport cu cel corespunzător. Varianta negativă înregistrată în dicționarul-tezaur, unde a fost preluată de la Zanne, P V, 306, exprimă măsura deplină a sărăciei, prin absența totală a lânii sau a cânepii, pentru tors, dintr-o gospodărie. CADE a înregistrat *a (mai) avea de furcă*, iarăşi cu o anumită deviație de sens „a avea greutăți de depăşit, la un moment dat”, probabil, plecând de la înțelesul (pe care îl considerăm) primitiv „a avea (mult) de tors (pentru a asigura îmbrăcămintea familiei, de exemplu)”. DEX nu confirmă structura citată în niciuna dintre posibilități, pozitivă sau negativă. În amintitul dicționar figurează nucleul lexical, *furcă* < lat. *furca*, cu mai multe accepții (1. „unealtă agricolă formată dintr-o prăjină cu doi sau trei dinți, din metal, folosită la strânsul fânului, clăditul şirelor etc.” 2. numele unor obiecte asemănătoare cu *furcă* 1. 3. „vergea de lemn la capătul căreia se leagă caierul pentru tors”), însoțit de câteva expresii, distanțate ca semantism de potențiala organizare primară *a avea de furcă* „a avea de tors”: *a se certa furcă* „a se certa foarte tare”; *a avea de furcă cu cineva* (sau *cu ceva*) „a avea de luptat cu cineva (sau cu ceva)”; *a da (cuiva) de furcă* „a crea probleme (cuiva)”. În cele ce urmează, încercăm să elucidăm expresiile citate vs. titlul *a avea de furcă*.

Nici în alte dicționare nu figurează organizarea primară *a avea de furcă*, pe care o invocăm în stabilirea opoziției *a nu avea de furcă*. După Gr. Brâncuş 2004: 78, nucleul acesteia „cuvânt important în terminologia populară, referitoare la agricultură şi industria casnică, *furcă*, are două înțelesuri principale, aparent fără legătură între ele: 1. «unealtă de adunat fânul»; 2. «unealtă de tors manual»”. Acelaşi autor subliniază că dintre toate limbile romanice numai româna a dezvoltat şi generalizat sensul de „*colus*, unealtă de tors” cu care apare şi în dialectele sud-dunărene, iar în albaneză cu toate sensurile din română. În legătură cu aceeaşi chestiune, Cătălina Vătăşescu (*Termeni de origine latină referitori la tors în română şi albaneză*, în „Sud-estul şi Contextul European”, IX, 1998, 32) confirmă sensurile, dar într-o anumită ordine „în albaneză, sensul principal al cuvântului *furcă* este «unealtă de tors», cel de «unealtă agricolă» fiind puțin frecvent”.

Revenind pe terenul limbii române, date fiind vechimea uneltei casnice (***Furci*** *ce torc muierile – Pravila Moldovei* 1646 – DA s.v. 4.) şi a ocupației reprezentate, cultura cânepii (v. DA s.v. 1.: anul 1697), este şi firesc să întâlnim cele două motive şi în lumea basmului, unde acțiunea se desfăşoară în timpuri imemoriale, dar după modelul ocupațional al satului: „A fost odată un fecior de boier mare, şi

LR, LXVI, nr. 3, p. 369–376, Bucureşti, 2017

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

după ce cutreierase ţările, răzbătând prin toate unghiurile, se întorcea la moşia sa. Şi, trecând printr-o **cânepişte**, văzu trei fete ce munceau la **cânepă**. El îşi căuta de drum… când ajunse la urechile lui nişte vorbe: «– De m-ar lua pe mine feciorul ăla de boier ce trece pe-aici, eu **i-aş îmbrăca curtea cu un fus**», zisese fata cea mare" (Ispirescu 2000: 64) sau „A fost odată un împărat tânăr… Şi când îi dădea răspas trebile împărăţiei, se îmbrăca tiptil [= în travesti] şi se ducea să se plimbe. Aşa trece şi pe dinaintea palatului unui împărat vecin şi acolo vede trei fete… şi auzi pe una din ele zicând: «– Eu aş lua de bărbat pe flăcău-ăsta de trece călare, şi de-ar vrea şi el să mă ia pe mine, **i-aş ţine casa într-un fus de tort»**" (Stăncescu, *Basme*, 154).

Reţinem trecerea de care se bucura cânepa, ca materie primă pentru îmbrăcăminte, chiar la curţile boiereşti şi la cele împărăteşti. Totodată, subliniem şi importanţa acestei îndeletniciri pentru femei care, ca viitoare gospodine, o deprindeau din copilărie. În acest mod se explică, fascinaţia exercitată de unealtă asupra acestora la vârsta cea mai fragedă: „Venea lume de pe lume de se uita la dânşii [copiii cu părul de aur, aduşi de apă]. Din toţi privitorii, o babă bătrână mai pricepută, dorind şi ea să-i aibă de feţi ai ei, ducându-se acasă, aduse cu dânsa o **furcă** mică şi un toiegel… Cum văzură copiii aceste lucruri, odată se repeziră la dânsele şi **fata puse mâna pe furcă**, iar băiatul pe toiag" (*id.*, *ib.*, 70).

În culegerea aceluiaşi autor, D. Stăncescu, în basmul *Înşir'te, mărgărite* (*op. cit.*, 161) în cazul celor doi fraţi, se confirmă obiectul care interesează aici: „băiatul avea o custură cu care tăia răchita, iar fata **o furcă** cu care torcea… şi amândoi erau de aur… şi venea lumea de pe lume de se uita la ei…"

Într-o altă variantă, se spune că soarele însuşi cucerit de frumuseţea copiilor „a dat fetei **o furculiţă** [= dim. de la *furcă*] şi băiatului un cuţit ca să se joace" (Fundescu 1896: 72). Dar furca era nelipsită la curţile împărăteşti nu numai pentru personal, ci chiar pentru împărăteasă[1] şi fiicele ori nurorile acesteia. În *Povestea porcului*, tânăra soţie penitentă, în drumul lung, efectuat pentru a-şi recupera soţul, poposeşte la Sfânta Miercuri şi primeşte în dar „**o furcă de aur, care torcea singură**", împreună cu sfatul necesar pentru a izbândi: «Păstreaz-o că ţi-a prinde bine la nevoie»" (Creangă 2002: 55). Izbânda drumeţei este sigură: o slujnică care vede… „**furca cea minunată torcând singură** fire de aur, de mii de ori mai subţiri decât părul din cap, [dă] fuga la stăpâna-sa şi-i dă de veste" (*id.*, *ib.*, 58), provocând dorinţa acesteia din urmă de a o avea cu orice preţ. Torsul era atât de bine cotat încât constituia „probă eliminatorie" pentru tinerele care-şi disputau calitatea de viitoare soţie a prinţului moştenitor.[2]

[1] Un exemplu îl oferă doamna Ruxanda, din nuvela „Alexandru Lăpuşneanu" care îşi întrerupe lucrul, pentru a-l „îmblânzi" pe Vodă: „– Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutând-o pe frunte. Ce pricină te faci astăzi, când nu-i sărbătoare **a-ţi lăsa fusele**?" (Negruzzi 1991: 95).

[2] Situaţia se întâlneşte într-un basm cules de la românii minoritari din Ungaria: „– No", zice împăratu cătă fată, „ficioru mneu cum te-o adus aice? „ – D-apu el aşa m-o făgăduit că dă femeie." „– Num-aşa-i poţi fi femeie, dacă lucru care ţi l-oi da, li găta într-o noapte […]" O pus acolo nu ştiu câţi fuiori dă cânepă, care n-o mai fost în lume să fi putută toarce nici zece muieri […] „– No-apu", zice, „fătu mneu, dacă-i găta asta dă tors la noapte, atunci îi pute rămâne aice, dacă nu, îi mere cu Dumnezău. Unde-i mere, acolo-i mere, numa la curte nu-i mai rămâne". (Florian, 145).

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

Torsul şi țesutul, ca îndeletniciri specifice femeilor, prin excelență, sunt inseparabile de viața şi destinul acestora. Frazemul înregistrat în Basarabia ***a-i pune (cuiva) furca în brâu*** *şi coasa-n spate* „a sili (pe cineva) să muncească în domeniul care-i este propriu", evidențiază repartiția uneltelor, conform specializării pe sexe (v. *Dicț. dialectal* IV s.v. *puni 4*.). În acest sens, Smaranda Creangă nu ar fi ezitat să aleagă furca drept obiect de câştig suplimentar pentru a-şi vedea băiatul popă: *Mama însă era în stare* ***să toarcă-n furcă*** *şi să învăț mai departe* (Creangă 2002: 168).

În epoca modernă, în campania de şcolarizare a satelor, de multe ori, fetele vor fi împiedicate să frecventeze şcoala, de către părinți, tocmai în virtutea ocupației în discuție, devenită emblematică pentru fete şi femei[3].

„– Dar ce, părinte, şcoală le trebuie fetelor noastre?… **Să-şi vadă de furcă şi de război**, acolo-i treaba lor! Ce să facă ele cu cartea?" (Moroianu, S., 140). Aceeaşi recomandare o primesc şi femeile, indiferent de condiția socială, atunci când încearcă să intervină în probleme exterioare îndeletnicirii lor de căpetenie, pentru care au fost pregătite încă din copilărie[4]. Educate în această direcție, furca devine „un instrument drag femeii, dar prin părțile câmpului nu o apucă (= nu torc) în toate zilele, ci numai iarna, pe la **clăci**, **şezători** sau **furcării**, cum se numesc acestea în Munții Moldovei de Sus. S-aşază femeile în rând pe pat, **fiecare cu furca-n brâu**, torc şi vorbesc…" (Pamfile, I.C., 10). Seria de sinonime desemnând ocaziile de a toarce în grup (*clacă, şezătoare, furcărie*), în ultimul timp, s-a completat cu un nou cuvânt: *torcărie*. Mult mai personalizat decât denumirile anterioare, prin transparența lexicală deplină, derivatul cu analiza *toarce* + suf. *-ărie* în DLR, în realitate, creație analogică după *furcărie*, defineşte, fără echivoc, activitatea în care sunt angrenate femeile. A fost atestat, pentru Oltenia, în *Lexic reg.* II, 32, Bărbuț, *Dicț. olt., Gl. Olt.* şi TDO, p. 58, pct. 914, Oteşani, Horezu: *La* ***torcărie, torcăriile*** *să fac mai mult iarna, în timpul iernii. Să strâng, tot la fel, femei,* ***torc****, în timpul* ***torsului*** *acolo, tot la fel, să fierb boabe dă porumb, să coc cartofi şi mănâncă, spun ghicitori, glumesc, joacă, cântă, atâta!*

Deşi ocupație strict feminină, în domeniul torsului, se întâlnesc şi excepții. Aşa de pildă… „la Humuleşti torc şi fetele şi băieții, şi femeile şi bărbații şi se fac multe giguri [= viguri] de sumani" (Creangă 2002: 188). Între aceştia, Nică a lui Ştefan a Petrei excela „la cusut şi sărăduit [= împodobit cu *sărad* «şnur»] şi, mai ales, la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; şi din astă pricină răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea şi-mi bătea din pumni, poreclindu-mă **«Ion Torcălău»**" (*id.*, *ib.*, 199).

[3] Laurian-Massim înregistrează s.v. *furcă* două zicale, frecvente în contemporaneitatea lor [pe care le reproducem prin literarizare]: *Muierea îşi câştigă pâinea cu furca. Muierile să-şi caute de furcă* (ca domeniu care le aparține în totalitate).

[4] Menționăm, în acest sens, scena dintre colonelul Odobescu şi soția sa, mediatoare a mulțimii în toiul evenimentelor premergătoare revoluției de la 1848 din Bucureşti: „A doua zi […] pe o căldură nesuferită, au venit Odobeasca, pe jos la cazarmă, acompaniată de popor: care au rămas afară din cazarmă, iar Odobescu, intrând, s-au pus în genunchi la Odobescu, rugându-l şi conjurându-l ca, pentru dragostea dumneaei şi a copiilor săi, să nu facă sânge. Odobescu îi răspunse pe un ton marțial: *«– **Furca, muiere, furca**! Nu te amesteca în politică»* (Lăcusteanu 1991: 81).

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

Inseparabilă de femei şi de universul casnic al acestora, unealta este apreciată în consecinţă: *Furca la muiere cea mai mare avere* – Iordache Golescu, *ap.* Zanne, P VIII, 633. Copleşite de tors (atât lână, cât şi in, cânepă, borangic), pentru a face faţă, femeile, ingenioase au extins operaţia, suprapunând-o altor activităţi care le reveneau. Dacă aveau de rezolvat probleme în afara gospodăriei, porneau de acasă cu furca în brâu, efectuând, simultan, două treburi: „Cine nu cunoştea pe lelea Maria Droaina, baba cea mai ursuză şi soacra cea mai cicălitoare din sat? Unde te întorceai numai de ea dădeai. Toată ziulica o vedeai pe drumuri, cu poalele-n brâu, cu coada gimbirului [= cimbirului; basmalei] lăsată pe spinare ca o foaie de brustur, c-un caier cât o mătăhuză în furcă şi c-un măr sau c-un cartof în vârful fusului drept prâsnel: sfâr, sfâr, sfâr" (Moroianu, S., 112). Imaginea unei torcătoare itinerante s-a fixat în textele folclorice: [Pe drumul străbătut] „**I-am văzut ibovnica** / I-am văzut pe maică-sa / Una **din furcă torcând** / Alta din **drugă-ndrugând**" (Teodorescu, P.P., 551). „Primblă-mi-se plimbă / Cea maică bătrână… / **Din drugă-ndrugând** / **Din furcă torcând**" (Gaster, *Crestomaţie* II, 298, după DA). „Torsul din mers" s-a perpetuat în timp, astfel încât în satele olteneşti, în copilăria poetului M. Sorescu, constituia un fapt obişnuit: „**Măria venea pe la noi cu furca-n brâu**" / Şi punea furca aşa pe pat şi se culca lângă ea / «– Păi bine, fă, cu furca de ce mai venişi? Dacă te culcaşi…» zicea mama / «– Lasă-mă că nu mai văz să torc» / «– Ba ţi-e lene» / «– Ei, mă, nu-mi crede niminea»" (*La lilieci*, II, 173). Gestul femeii cu furca, de capitulare în faţa patului, s-ar explica prin oboseala zilei de muncă până în momentul respectiv. Întrevăzând posibilitatea unei relaxări, prin schimbarea activităţii, nu este exclus ca aceasta să fi plecat, cu premeditare, de acasă. În Bulzeştii Craiovei, întâlnirea cu o torcătoare mobilă nu surprindea pe nimeni decât prin frecvenţă şi, implicit, prin cantitatea de materie primă: „De pe linia [= uliţa] de la deal apare Ioncica lu Mutu, / **Cu furca-n brâu torcând**. / «– Asta de unde-o fi având atâta lână? / O să toarcă şi-n / mormânt»" (*ib.*: 46). Acolo, în satul poetului oltean, „Toate femeile torceau / Atunci, lâna era la putere. / Se făceau haine, ciorapi, flanele, nu se îmbrăcau oamenii cu târgoveţe d-astea […]. Şi când întâlnea câte-o femeie torcând / Păun americanul [poreclit astfel pentru că făcuse o călătorie în America] scotea ceasul de la brâu / Şi umbla la el / «– Ce faci, mă?» / «– Păi îl dau în urmă, să meargă odată cu **fusul**» / zicea «– Uite că trecui în alt **fus**!» / La urmă, întâlnea alta răsucind / Şi iar umbla la ceas… / «– Ia te uită ce mare e lumea, / Cum să te descurci cu atâtea **fuse**?»" (*id.*, *ib.*). Dincolo de impactul omonimic creat pe baza *fuselor* şi de calamburul pe care „americanul" îl „gustă" solitar, reţinem că femeile, chiar şi după moarte, *ar fi avut de furcă*, cu alte cuvinte „ar fi avut de tors…" şi… pe lumea cealaltă. Şi totuşi… expresia nu apare cu acest semantism în dicţionare şi nici cu altele adiacente. Pentru dezvoltarea acestora, presupunem că aportul torcătoarelor a fost decisiv. Aflată la drum, femeia cu furca cere informaţii în legătură cu lungimea acestuia, respectiv, cu bucata care i-a mai rămas de mers. Răspunsul, prin expresia *a (mai) avea încă de furcă*, cu siguranţă cuprindea indicaţia despre restul distanţei neparcurse, prin corelare cu ocupaţia acesteia, în cazul respectiv, practicată „din mers". Dacă pentru început structura, ca replică, a cunoscut o oarecare specializare pe

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

sexe, datorită îndeletnicirii momentane, la vedere, ulterior, s-a generalizat: „[Hoțul] umblă cât umblă până dădu de locul unde era mortul spânzurat şi intră în vorbă cu străjarii: «– Bună ziua, fârtaților!» «– Bună să-ți fie inima! Eşti om din partea locului?» «– Vin de departe de tot, cale de două zile pe neodihnite. Am să mă duc în cutare sat. Nu sânteți buni să-mi spuneți **mai e mult pân-acolo?**» «– **Ehei, răspund străjarii cam în râs, mai ai de furcă şi de drugă**!»[5] (Lungianu, *Claca*, 140). La aceeaşi întrebare, într-un cadru de iarnă, pentru un călător călare, răspunsul este identic: „– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea? Am rătăcit, cu viforu ăsta, drumu” / „– Da unde vreai dumneata să mergi?” „– La Popeştii de Sus!” „– La pocovnicu [sic!] Iordache?” „– Ei, da!” „– Apoi n-ai rătăcit drumul… da **mai ai de furcă** până în Popeşti… Aicea eşti de abia în Hăculeşti” (Caragiale 1952: 208). Ambele contexte pun în evidență mutația de sens a expresiei, de la semantismul obişnuit „a avea mult de tors” la „a avea mult de mers”. Schimbarea s-ar explica prin asocierea celor două acțiuni, torsul şi parcurgerea unei distanțe, în condițiile de inversare a priorităților. Plecând la drum, torcătoarea are în vedere, în prim plan, ținta pe care trebuia să o atingă şi numai în plan secund epuizarea caierului. În noile circumstanțe, expresia acoperă un alt înțeles, în raport cu cel propriu, mascat: „a avea de parcurs un drum lung”, ceea ce pentru o persoană care merge şi, simultan, toarce se exprimă prin *a mai avea de furcă* (*şi de drugă*). Într-un fel, expresia devine un fel de unitate de măsură *ad-hoc* pentru distanțe. Replica, în termeni ocupaționali, s-a declanşat, pentru început, la vederea femeii mergând şi torcând, dar mai ales la întrebarea acesteia referitoare la continuarea drumului. Nu întâmplător, unii autori şi-au propus să arate „modul în care s-au «format» unele frazeologisme pe drumul de la imaginea pierdută la semnificația actuală” (Munteanu 2013: 8). În cazul de față, ulterior, secvența *a mai avea de furcă* a fost preluată în uz, impunându-se ca formație de sine stătătoare, în absența dialogului itinerant. Drept dovadă ne folosim de autoritatea lui Caragiale (2001: 966) în a cărui operă am identificat frazemul ca structură conturată, autonomă: „Nimic din câte sunt în vederea omului nu e nemuritor în lumea asta şi fiindcă tot ce e pe pământ trebuie neapărat să aibă o viață mai scurtă ca a pământului, căci încă şi cu el, şi cu toate ale lui, trebuie să se isprăvească odată… Decât până atunci mai va, **mai avem de furcă** şi **mai va atâta** şi **mai e atâta de tors**, încât nu trebuie să ne doară de pe acum capul de gândul zilelor din urmă ale micuței noastre planete.”

Sintagmele echivalente *mai avem de furcă = mai va atâta = mai e atâta de tors*, indubitabile ca sens, au devenit sinonime, prin emanciparea torsului în activitate „publică”, la vedere. Întrând în deprinderile comunității, practica efectuată „din mers”, va fi supusă unor interdicții, prin asimilarea la superstiții. Trecerea unei torcătoare mobile, urmată de căderea grindinei, a îmbrăcat aspectul relației de cauză – efect,

[5] În glosarul aferent volumului, „pentru lămurirea vorbelor şi zicerilor necunoscute de toți”, autorul a extras secvența *de furcă şi de drugă*, cu înțelesul „cale lungă, timp îndelungat, aşa că ai [sic!] mult de tors şi de îndrugat până s-ajungi; femeile, când merg la drum, țin furca-n brâu, şi întrebând pe drumeți dacă mai au mult până s-ajungă undeva or pe cineva, aceştia îi răspund în râs: «Mai **ai de furcă şi de drugă**!»”

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

ducând la formularea unor reguli stricte, prohibitive: „Până pe vremea fânului, **femeile n-au voie să meargă cu furca-n brâu, torcând, că bate piatra**" (*Şez.* II, 197, jud. Suceava). În preajma oraşului Braşov, în ţinutul Săcelelor superstiţii similare planau asupra lucrărilor agricole: „Lelea Nuţa **străbătea**, de obicei, **câmpul** pe vreme frumoasă, **cu furca-n brâu**, sfârâind tot timpul din fusul cu prâsnel. Legătura cu borangic o avea atârnată de furcă. Dacă nu se întâlnea cu nimeni pe drum, cât se găsea printre holde, atunci era bine. Dar dacă se-ntâmpla cumva să-i iasă în cale vreun ceangău… atunci era bucluc. Căci ceangăul superstiţios şi el, nici una, nici două, dădea să-i scoată femeii furca din brâu şi să i-o rupă. Căci zicea el că «nu-i slobod să umble nimeni printre holde torcând, că se întorc şi bucatele». Pe când nenea Ianoş se sfădea cu lelea Nuţa, Luica lătra de mama focului, dându-se la el ca să-l rupă, nu altceva. Se făcea din întâlnirea asta o hărmălaie de s-auzea până-n sat" (Moroianu, S., 201). În asemenea întâlniri, cei doi consăteni „aveau de furcă" unul cu altul. Intenţia bărbatului de a rupe ustensila femeii, stimula opoziţia acesteia. Întâmplări reale, de felul celei evocate, au generat un semantism nou pentru aceeaşi structură originară: *a avea de furcă*. Aşadar, pentru început, aceasta a exprimat desfăşurarea unei activităţi de durată: torsul propriu-zis, extins la un sezon întreg = o iarnă, asupra unui volum considerabil de materie textilă (lână, in, cânepă), necesară ţesutului în război ori împletitului cu andrelele. Pentru transformarea acestora în fire, pe lângă şezători şi clăci, gospodinele au găsit procedee individuale de „creştere a productivităţii", cum ar fi torsul din mers sau în timpul mersului. Sincronizarea celor două activităţi a dus la dezvoltarea unui nou înţeles pentru frazemul primitiv, „a mai avea de mers", mai întâi, şi mai apoi, „a avea conflicte, dificultăţi cu cineva" nu din punctul de vedere al torcătoarei itinerante, ci al persoanei întâlnite. Conform unor credinţe locale (= superstiţii), drumeţele cu furca-n brâu purtau ghinion: fie că aduceau piatră asupra culturilor (v. *supra Şez.*), fie că „întorceau bucatele" (v. *supra*, Moroianu, S.), cu alte cuvinte, stopau creşterea acestora (v. DA s.v. *întoarce* refl. IV.5. „a da înapoi, a se micşora", cu atestare din aceeaşi parte sudică a Transilvaniei: Păcală, *Răşinari*). Este motivul pentru care întâlnirea cu astfel de torcătoare „mobile" atrăgea, inevitabil, conflictul. Obiectul disputat devenea furca, considerată nefastă. Cei doi „combatanţi" urmăreau scopuri diferite: femeia să-şi apere ustensila, bărbatul să i-o rupă. În comun, cei doi *aveau de furcă*, adică de luptat. S-ar părea că, pentru început, expresia a avut acest punct de pornire, fiind declanşată de ocupaţia în exces a femeilor, devenită în timp, după credinţa unora, cauză de compromitere a culturilor. De aici opoziţia vehementă, nu numai verbală, la întâlnirea cu o torcătoare. Aceeaşi expresie s-a extins ulterior şi cu referire la bărbaţi, în conflictele cărora figura unealta agricolă omonimă, la care recurgeau în caz de pericol. Cum era de aşteptat, cele două structuri, virtual independente, s-au suprapus, dată fiind identitatea nucleului lexical din ambele expresii, dar cu motivaţie diferită.

Între timp, ustensila agricolă omonimă, convertită în armă de luptă, în mâna bărbaţilor, ar fi putut genera şi ea acelaşi frazem, dar semnificând „a avea dificultăţi, rezolvabile cu furca". Spre încredinţare, oferim câteva contexte, relativ recente, susceptibile pentru a contura frazeologismul în discuţie dintr-o zonă extrem de

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

conservatoare, din spațiul exsovietic de limbă română, Transnistria: *A ieşit o maică din mănăstire. A zis că NU SE POATE, MĂI, SĂ ÎNCHIDEM LACAŞUL DOMNULUI! Ea* [= maica] *avea un fecior… dus la coasă. Şi când a fost atacul ista mare, apoi el o venit de acolo înfierbântat şi s-o băgat în contra lor* [= activiştilor de partid] *acolo… Noi, aici, la uşa bisericii,* ***aveam*** *vreo patru-cinci oameni cu* ***furcile de fier*** […] *Da ei s-au apropiet… şi trăgeau din levorver* […]. *Cum curge ploaia cea măşcată, aşa curgeau gloanțele* (Beşleagă 2010: 372). *Măi, ce-a gândit omul cela, că s-a repezi la noi* ***să ne spargă cu furca cei de fier****?* (*id.*, *ib.*: 374).

Am insistat asupra frazemului *a avea de furcă* pentru a-i explicita proveniența şi unul dintre sensuri, complicat prin omonimie. În varianta scurtă a acestuia ar fi imprudent să-l corelăm, exclusiv cu îndeletnicirea feminină. Dacă luăm în calcul versiunea cu augment, *a avea de furcă şi de drugă*, atunci situația se dezambiguizează. În noua condiție, se poate explica înțelesul „a mai avea mult de mers până la…", absent din dicționare. La origine, replica la interogația unei torcătoare mobile (asupra drumului de efectuat în continuare) se justifică prin evaluarea ironic-spontană a respondenților în ceea ce priveşte restul distanței de parcurs, folosind ca unitate de măsură chiar torsul, care trebuia, neapărat, să continue, conform indicației oferite.

Condamnată la ieşirea din uz prin ermetizare, odată cu dispariția suportului irepetabil, care a generat acest ultim semantism, expresia, înregistrată în texte beletristice, are şi va avea nevoie din ce în ce mai stringent de „biografia" corespunzătoare.

BIBLIOGRAFIE

Bărbuț = Dorina Bărbuț, *Dicționar de grai oltenesc*, Craiova, 1990.

Beşleagă 2010 = Vladimir Beşleagă, *Destine transnistrene*. [Chişinău]. Editura „Prut Internațional".

Brâncuş 2004 = Gr. Brâncuş, *Istoria cuvintelor*: Unitate de limbă şi cultură românească. Ediția a II-a, Bucureşti, Editura Fundației „România de mâine".

CADE = I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric şi geografic ilustrat*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1926–1931].

Caragiale 1952 = I.L. Caragiale, *La hanul lui Mânjoală*. Povestiri [Bucureşti] „Editura de stat pentru Literatură şi Artă", 1952.

Caragiale 2001 = I.L. Caragiale, *Opere* [vol.] III. Publicistică. Academia Română. Fundația națională pentru Ştiință şi Artă, colecția „Opere Fundamentale", coordonator acad. Eugen Simion. Ediție îngrijită şi cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav. Prefață de Eugen Simion. Bucureşti, [Editura] „Univers Enciclopedic".

Creangă 2002 = I. Creangă, *Amintiri din copilărie*, Chişinău, 2002.

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, Bucureşti, 1913–1948.

DEX = *Dicționar explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. Bucureşti, 1986 (Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan").

Dicț. dialectal = *Dicționar dialectal* (cuvinte, sensuri, forme). Vol. I-V. Redactor responsabil Rubin Udler, Chişinău 1985.

DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Bucureşti, 1965 ş.u.

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

Florian = Alexandru Hoţopan, *Florian.* Poveştile lui Teodor Şimonca, Békés, 1981.
Fundescu 1896 = I.C. Fundescu, Literatură populară, basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori, adunate de… vol. I: *Basme*, Bucureşti.
Gl. Olt. = Glosar dialectal. Oltenia, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu şi Magdalena Vulpe. Bucureşti, Editura Academiei, 1967.
Ispirescu 2000 = P. Ispirescu, *Legendele sau basmele românilor*, Bucureşti, Chişinău.
La lilieci = M. Sorescu, *La lilieci. Poeme: Cartea a doua* [Bucureşti], [Editura] Cartea Românească [1977].
Laurian-Massim = A.T. Laurian şi I.C. Massim, *Dicţionarul limbii române*, I–II, Bucureşti 1871, 1876.
Lăcusteanu 1991 = Grigore Lăcusteanu, *Amintirile colonelului Lăcusteanu*. Ediţie, text stabilit, note şi comentarii, bibliografice, glosar şi selecţie critică de Sande Vârjoghe. Galaţi, Editura „Porto-Franco". Muzeul Literaturii române.
Lexic reg. II = *Lexic regional*, II, redactor-coordonator: Lucreţia Mareş, 1967 (Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice).
Lungianu, *Clacă* = Mihail Lungianu, *Clacă şi robot*. *Icoane din viaţa ţărănimii*. A III-a tipăritură adăugită şi revizuită. Bucureşti, 1921.
Moroianu S. = B. Moroianu, *Chipuri din Săcele*, Bucureşti [1938].
Munteanu 2013 = C. Munteanu, *Frazeologie românească*. Formare şi funcţionare. [Iaşi], Institutul European.
Negruzzi 1991 = C. Negruzzi, *Păcatele tinereţelor* „Chişinău", [Editura] „Hyperion".
Pamfile IC = T. Pamfile, *Industria casnică*, Bucureşti, 1910.
Păcală, Răşinari = V. Păcală, *Monografia comunei Răşinari*, Sibiu 1915.
Stăncescu, *Basme* = Dumitru Stăncescu, *Basme, culese din gura poporului*. Cu o prefaţă de Ionnescu-Gion. Bucureşti, Haimann, 1892.
Şez. = *Şezătoarea.* Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare. Director: Artur Gorovei, Fălticeni. Anul I, 1892 ş. u.
TDO = *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, de Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Academiei, 1967.
Teodorescu, P.P. = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, Culegere de ..., Bucureşti 1885.
Zanne P I–X = Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*. Vol. I–X, 1895–1912.

UNE EXPRESSION DU VOCABULAIRE CONCERNANT LES OCCUPATIONS DES FEMMES: *A AVEA DE FURCĂ*

(Résumé)

Le travail discute l'origine de l'expression *a avea de furcă*, généralement, et spécialement avec le sens *a avea încă de mers*, au début pour une voyageuse avec la quenouille à la ceinture (*călătoare cu furca-n brâu*) en proposant en partant de cela, une vieille occupation des femmes: celle de filer et le lexique de cette occupation.

Cuvinte-cheie/**Mots-clé**: a avea de furcă, a avea de furcă cu cineva (cu ceva), a da de furcă (cuiva), a nu avea de furcă.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române, Bucureşti, Calea 13 septembrie nr. 13

BDD-A27839 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)